

בית מדרש נעימ"ה של קהילת דגל יהודה
בהנחיית סיימון מונטגיו

הן הם יודו ויברכו על ברכות ותפילות

ברכות השחר

חסד לאלפים, חכם אליעזר פפו, אורח חיים מו

תכף שיעור משנתו יפנה ויטול ידיו ויכון לקראת אלהיו הדור בלבושו וישב מעט ויחשוב בגדולת גדול אדונינו אשר לגדולתו אין חקר, דאיהו רב ושליט עקרא ושרשא דכל עלמין (עיקר ושורש של כל עולמות) וכולי קמיה כלא (והכול לפניו כאין), ויאריך מעט במחשבתו בזה, ואח"ך יחשוב שבמקום גדולתו של הקב"ה שם מצינו ענותנותו¹ אשר בחר בנו לעם סגולה וקדשנו במצותיו והרשנו לשרתו ולברך בשמו ולמצוה יחשב לו עולה לרצון ולנחת רוח לפני כסא כבודו ברכותינו אליו: אשרי ילוד אשה אנוס רימה שזכה לכך לברך למלך רם ונשא בפניו והוא חשוב ומקובל ומרוצה לפניו, היש חיך מתוק מזה, היש טובה גדולה מזו, וקודם התחילו לברך יקבל עליו לברך אות באות תיבה בתיבה ביראה ואהבה, וש"ר ובכונת הלב כדת מה לעשות ואז יקרב לברך כראוי.

והנה בכל הברכות חיובא רמיא ליזהר ויגיל ברעדה בבואו לברך למלך הכבוד, אמנם יגדל החיוב בברכות השחר שיכנס בכי טוב כדי שיצא בכי טוב ולא יהא זה ראשון לחשבון עונות של היום, כי אז זאת תהיה לו לפוקה ולמכשול לכל היום, כי מצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה.

וגדר גדול לברך בעינים סגורות או מתוך הספר כי כבר איתנח סימנא "אמר עם הספר ישוב מחשבתו הרעה", ומה טוב לגבר שירשום בכתב בנייר כדברים האלה וכזאת וכזאת התעוררות בקיצור בלשון שמבין ויקרא בה קודם עומדו לברך, זה כלל גדול בתורה בתחבולות תעשה מלחמה וזריזות מביא לידי זהירות².

¹ מגילה לא א

² עבודה זרה כ ב, (שם הסדר הפוך)

מקורות בתלמוד

בבלי ברכות ס ב

כי מתער (כשמתעורר) אומר

אלהי נשמה שנתת בי שהורה אתה יצרתה בי אתה נפחתה בי ואתה משמרה בקרבי ואתה עתיד ליטלה ממני ולהחזירה בי לעתיד לבא כל זמן שהנשמה בקרבי מודה אני לפניך ה' אלהי ואלהי אבותי רבון כל העולמים אדון כל הנשמות ברוך אתה ה' המחזיר נשמות לפגרים מתים

כי שמע קול תרנגולא לימא (יאמר) ברוך אשר נתן לשכוי בינה להבחין בין יום ובין לילה

כי פתח עיניה לימא ברוך פוקח עורים

כי תריץ ויתייב (כשמתיישר ויושב) לימא ברוך מתיר אסורים

כי לביש לימא ברוך מלביש ערומים

כי זקיף לימא ברוך זוקף כפופים

כי נחית לארעא (כשיורד לארץ) לימא ברוך רוקע הארץ על המים

כי מסגי (כשהולך) לימא ברוך המכין מצעדי גבר

כי סיים מסאניה (כשנועל את נעליו) לימא ברוך שעשה לי כל צרכי

כי אסר המייניה (כשחוגר את תגורתו) לימא ברוך אחר ישראל בגבורה

כי פריס סודרא על רישיה לימא ברוך עוטר ישראל בתפארה

כי מעטף בציצית לימא ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו להתעטף בציצית

כי מנח תפילין אדרעיה (כשמניח תפילין על זרועו) לימא ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו להניח תפילין

ארישיה (על ראשו) לימא ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות תפילין

כי משי ידיה (כשרוחץ את ידיו) לימא ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת ידים

כי משי אפיה (כשרוחת את פניו) לימא

ברוך המעביר חבלי שינה מעיני ותנומה מעפעפי ויהי רצון מלפניך ה' אלהי שתרגילני בתורתך ודבקני במצותיך ואל תביאני לא לידי חטא ולא לידי עון ולא לידי נסיון ולא לידי בזיון וכוף את יצרי להשתעבד לך ורחקני מאדם רע ומחבר רע ודבקני ביצר טוב ובחבר טוב בעולמך ותנני היום ובכל יום לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואי ותגמלני חסדים טובים ברוך אתה ה' גומל חסדים טובים לעמו ישראל

בבלי מנחות מג ב-מד א

תניא היה רבי מאיר אומר חייב אדם לברך שלש ברכות בכל יום אלו הן שעשאני ישראל שלא עשאני אשה שלא עשאני בור
 רב אחא בר יעקב שמעיה לבריה דהוה קא מברך (שמע את בנו שהיה מברך) שלא עשאני בור אמר ליה כולי האי נמי (כל זה גם כן)? אמר ליה ואלא מאי מברך? שלא עשאני עבד. היינו אשה! עבד זיל טפי (שווה פחות)

מתי מברכים? מחלוקת ראשונים**רמב"ם הלכות תפילה ז ז-ח**

בְּרִכּוֹת אֵלוּ אֵין לָהֶם סֵדֵר אֶלָּא מְבֻרָךְ כָּל אַחַת מֵהֶן עַל דְּבַר שֶׁהִבְרַכְהָ בְּשִׁבְלֵהּ
 בְּשַׁעֲתָהּ ... נִהְיָה הָעַם בְּרַב עֲרִינוּ לְבָרַךְ בְּרִכּוֹת אֵלוּ זֹ אַחֲרֵי זֹ בְּבֵית הַכְּנֶסֶת בֵּין
 נִתְחַיְבוּ בָּהֶן בֵּין לֹא נִתְחַיְבוּ בָּהֶן. וְטַעֲמוֹת הוּא וְאֵין רְאוּי לַעֲשׂוֹת כֵּן וְלֹא יִבְרַךְ בְּרִכְהָ
 אֶלָּא אִם כֵּן נִתְחַיְבָהּ:

פסקי הראש על ברכות ט כג

אם לא שמע קול התרנגול יכול לברך ברכה זו שאינה אלא הודאה למקום שנתן לנו בינה והבנה וברא לנו כל צרכינו דאף אם ישן אדם בבית אפל יבחין ביאת היום ע"י קול התרנגול

שעשני כרצונו**טור אורח חיים מו**

ונהגו הנשים לברך שעשאני כרצונו ואפשר שנוהגים כן שהוא כמי שמצדיק עליו הדין על הרעה

רש"י הירש על הסידור

האשה מכיון שאינה זקוקה למצות תלמוד תורה ולכל מצות עשה שהזמן גרמן להיות נפשה מוכנת לחיי העולם הבא ובהיות בעלת התלהבות קודש טבעית — מודה היא להקב"ה בברכה זו שעשאה כרצונו והטיל עליה ייעדיה הקשורים לחינוך בניה ובדאגה לקדושת ביתה

נוסחאות חילופיות

סידור בכתב יד של אשה מכובדת, איטליה, מאה 15

... שעשיתני אשה ולא איש
 ... שלא עשיתני אמה ושפחה
 ... שלא עשיתני נכרית

סידור 'והערב נא' של הרב יצחק ששון

... שקרבנו לעבודתו
 ... שקראנו עבדיו
 ... שבראנו בצלמו

סידור תימני 'תכלאל' (אבות ראשונים) של הרב מרדכי בן צדוק יצהרי

... שעשאני אדם בצלם ובדמות
 ... שיצרני מבטן לעבד לו
 ... שעשאני ישראל

אישים

הרא"ש

רביני אשר בן יחיאל, 1250–1327. נולד בגרמניה ועבר לפרובנס ומשם לספרד. כתב פירושים על התלמוד, שאלות ותשובות, ועוד.

משה בן יהודה אבן מכיר

ראש ישיבה בצפת בסוף מאה ה־16. ספרו סדר היום פורס את סדר היום של אדם לפי הלכה וקבלה

חכם אליעזר פאפו 1761–1828 (מתוך אתר החכם היומי)

חכם אליעזר פאפו, המכונה ה'פלא יועץ', נולד בסרייבו שבבוסניה, לאימו לאביו חכם יצחק, בשנת תקמ"ו. הוא התחנך אצל רבותיו - חכם אליהו חיון וחכם משה דנון. כבר בילדותו נודע בשקדנותו הרבה על התורה, נהג בפרישות ובטהרה, ועסק גם בגמילות חסדים. בשנת תק"ף (1820) החל לכהן כרב ואב בית דין בקהילת סיליסטרה (בולגריה), ולה הקדיש את רוב זמנו. כראש הקהילה הנהיג קופת גמילות חסדים עבור אנשי הקהילה, פעל להשכנת שלום בין איש לאשתו, לגישור בין אדם לחברו, ולצמצום מהחלוקות בין תלמידי החכמים.